

EB svarbos šikšnosparnių rūšių (Branto pelėausio, mažojo nakvišos, šikšniuko mažylio) inventorizacijos pirmieji rezultatai

NATURALIT

Remigijus Karpuška
Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos
Metodinis-analitinis centras

Branto pelėausis (*Myotis brandtii*)

- Pavadinimas vokiečių zoologo Johann Friedrich von Brandt garbei;
- mažas šikšnosparnis, rūšys dvynės su ūsuotuoju pelėausiu (*Myotis mystacinus*), kaip atskiros rūšys išskirtos 1970 m. (1958 m.). Patikimai atskirti galima tik pagal vieno iš dantų formą, todėl dažniausiai rašoma *Myotis brandtii/mystacinus*;
- šiltuoju metų laiku gyvena drėgnuose lapuočių miškuose arba mišriuose miškuose šalia vandens telkinių.
- dienoja ir veisimosi kolonijos įsikuria medžių trūkiuose, drevėse, uoksuose, kartais – inkiluose, rečiau – pastatuose.
- netolimas migrantas, iki žiemaviečių skrenda vidutiniškai 40 km (iki 200 km). Žiemoja požeminėse slėptuvėse;
- gyvena apie 18 metų, rekordas – 41 metai (Rusija, 1960 – 2001 m.).

Mažasis nakviša (*Nyctalus leisleri*)

- Pavadinimas pagerbiant vokiečių gamtininką Johann Philipp Achilles Leisler;
- vidutinio dydžio šikšnosparnis, labai panašus, tik mažesnis už rudąjį nakvišą (*Nyctalus noctula*), gali sudaryti mišrias kolonijas;
- šiltuoju metų laiku dažniau aptinkamas lapuočių ar mišriuose medynuose šalia vandens telkinių.

- dienoja ir veisimosi kolonijos įsikuria aukštai esančiose drevėse, uoksuose, kartais – inkiluose. Veisimosi kolonijos – apie 20 patelių;
- tolimas migrantas, iki žiemaviečių pietvakarių kryptimi gali skristi 1000 km. Tikėtina, kad šiltėjant žiemoms dalis pasilieka žiemoti Lietuvoje. Žiemoja medžių drevėse, todėl šaltomis žiemomis gali žūti.

Šikšniukas mažylis (*Pipistrellus pygmaeus*)

- Ultragarso piko dažnis vienas ir aukščiausių (55 kHz), todėl dar vadinamas sopraniniu šikšniuku.
- mažas (vienas iš mažiausių Lietuvoje) šikšnosparnis, rūšys dvynės su šikšniuku nykštuku (*Pipistrellus pipistrellus*), patikimai atskirti galima tik pagal ultragarso signalo piką ir nežymius morfologinius skirtumus. Kaip atskira rūšis išskirta 1999 m.;
- šiltuoju metų laiku aptinkamos įvairiose buveinėse: gyvenvietėse, parkuose, miškuose, upių ir ežerų pakrantėse, pelkių salose ir pan.
- veisimosi kolonijos įsikuria pastatų ertmėse, medžių trūkiuose, uoksuose, drevėse ir pan. Kolonijos didelės, gali siekti iki 300 patelių.
- tolimas migrantas, iki žiemaviečių pietvakarių kryptimi gali skristi 1000 km.

Inventorizacijos metodika

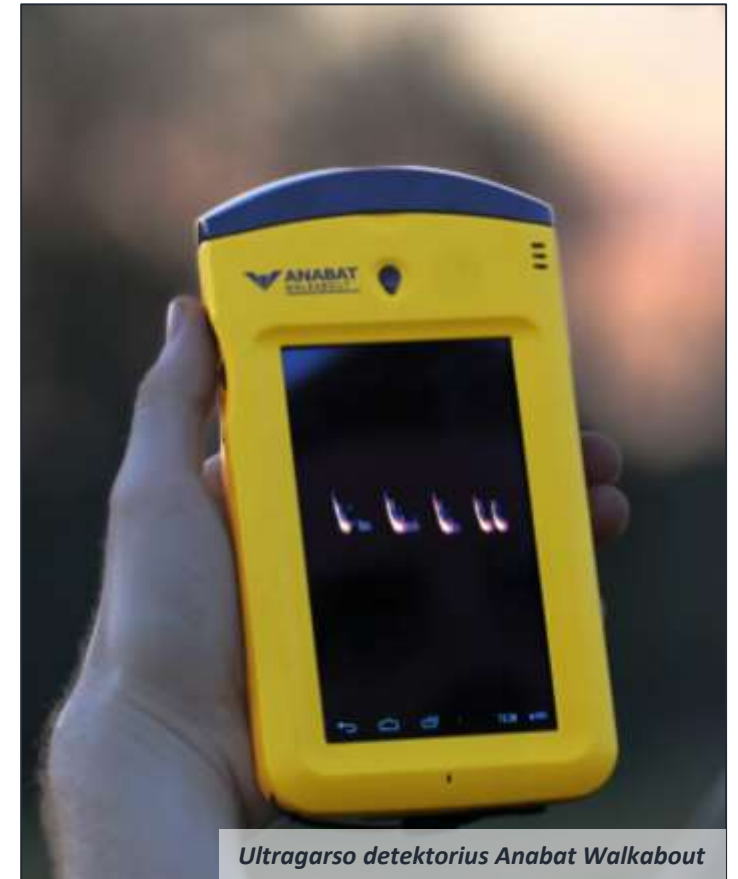
1. Pasiruošiamieji darbai:

- kiekvienos rūšies kameraliniai tyrimai, inventorizacijos vietų parinkimas;

2. Lauko darbai:

- inventorizacijos vietos apžiūra dieną, tyrimų taškų parinkimas, galimų veisimosi kolonijų vietų apžiūra;
- šikšnosparnių rūšių ir jų skraidymo intensyvumo tyrimai su ultragarso detektoriumi;
- informacijos suvedimas į duomenų bazę;
- signalų įrašų spektogramų analizė;
- jei duomenys rodo didelį skraidymo intensyvumą – veisimosi kolonijos vietos paieška;
- jei nusprendžiama, kad yra tikslinga – šikšnosparnių gaudymas su specialiais tinklais.

3. Rūšies paplitimo, preliminarios gausos ir apsaugos būklės įvertinimas.

Planuojama augalų
inventorizacijos
vietos

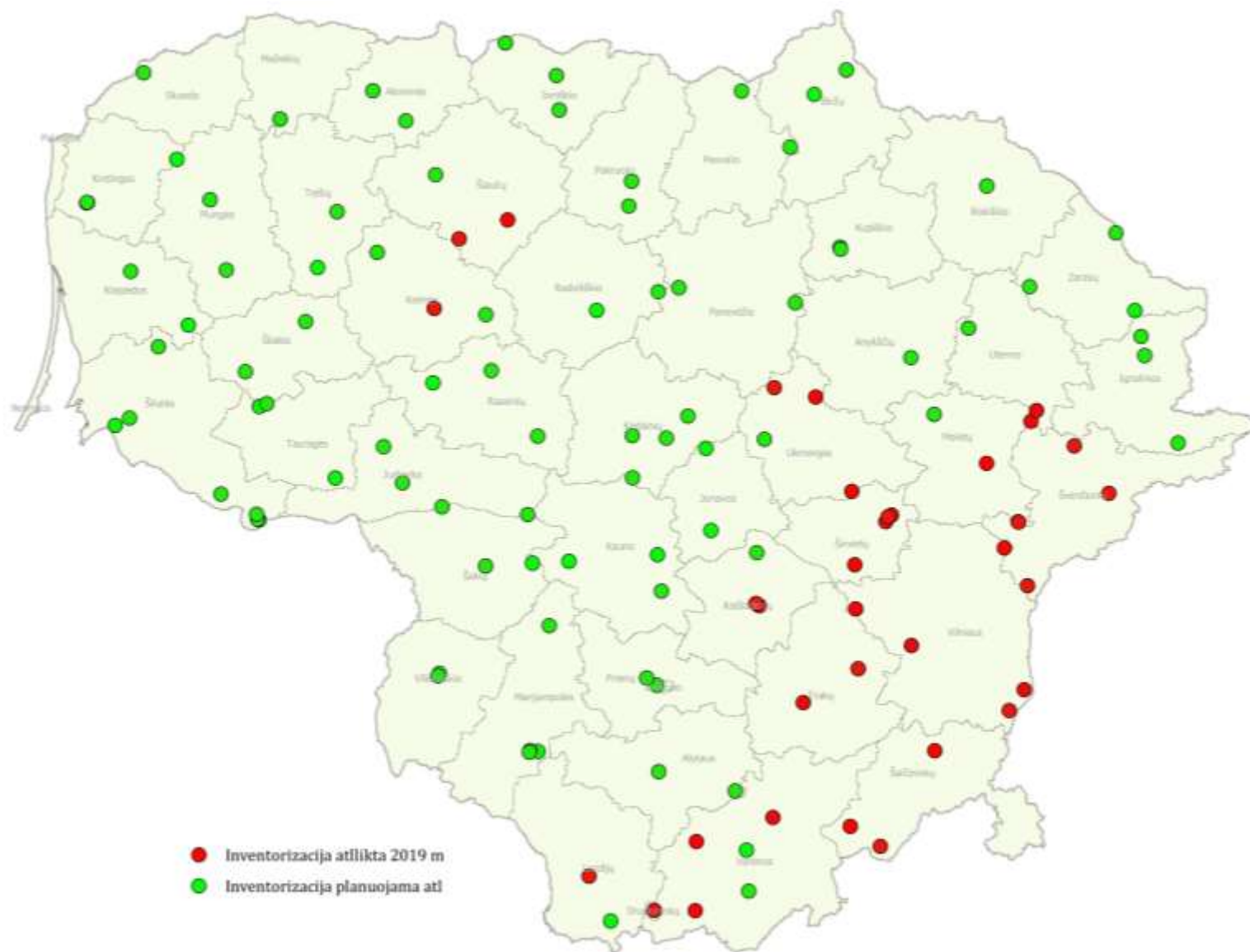
2006 m. pelėausio inventorizacijos vieta
2010 m. pojo nakvišos inventorizacijos vieta
2012 m. niuko mažyliaus inventorizacijos vieta

- 6

2019 m. atliktos inventorizacijos rezultatai (1)

Inventorizacija atlikta 41-oje vietoje:

- 16-oje Branto pelėausio;
- 13-oje mažojo nakvišos;
- 12-oje šikšniuko mažylio.

2019 m. atliktos inventorizacijos rezultatai (2)

Iš viso 2019 m. šikšnosparnių stebėjimai vykdyti 266 taškuose, duomenų bazėje sukaupta 1179 įrašai apie stebėtas šikšnosparnių rūšis.

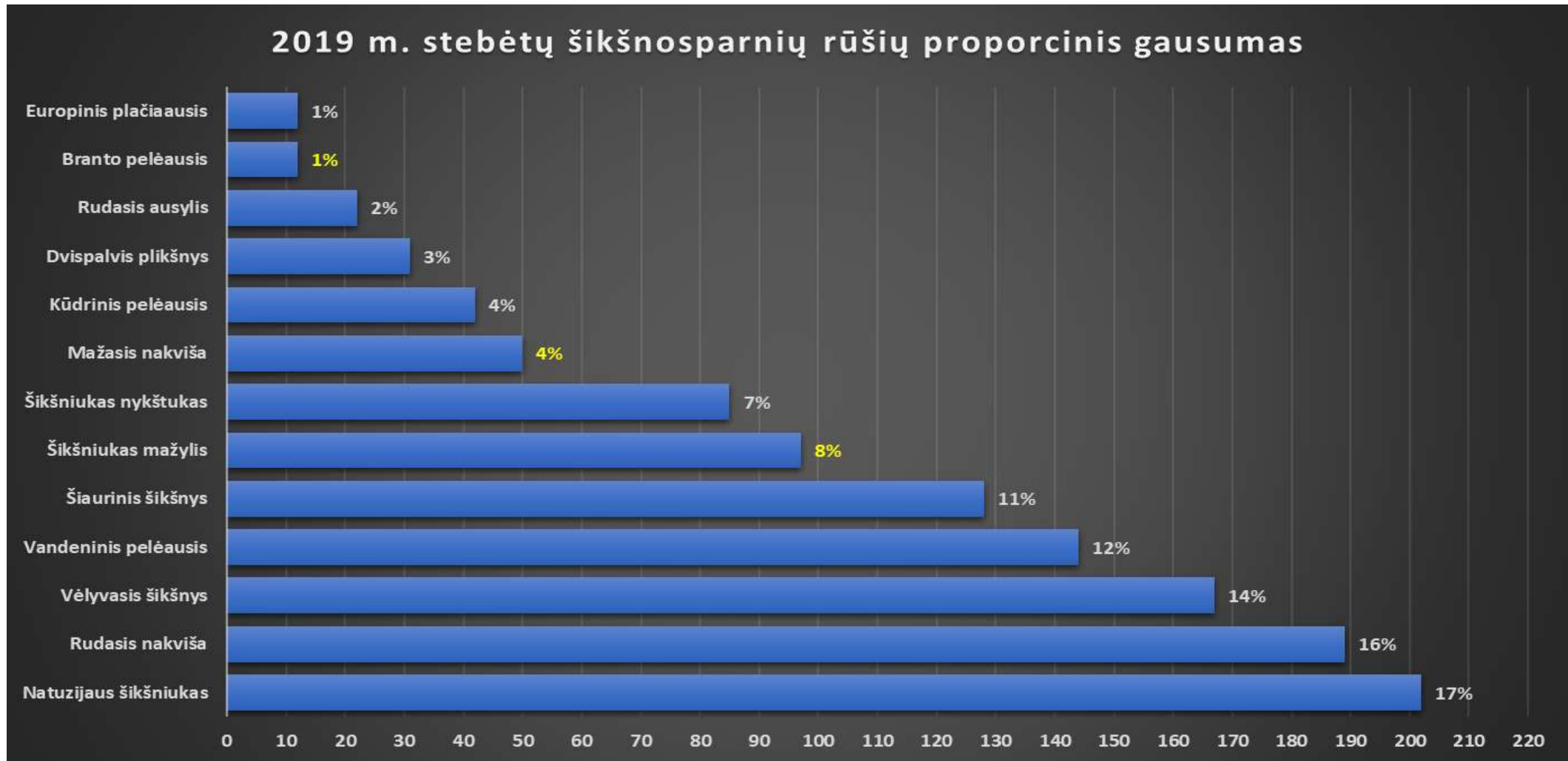

Ženklių reikšmės

- Inventorizacijos teritorija
- Šiaurinis šikšnys
- Vėlyvasis šikšnys
- Vandeninis pelėausis
- Rudasis nakviša
- Natuzijaus šikšniukas
- Dvispalvis plikšnys

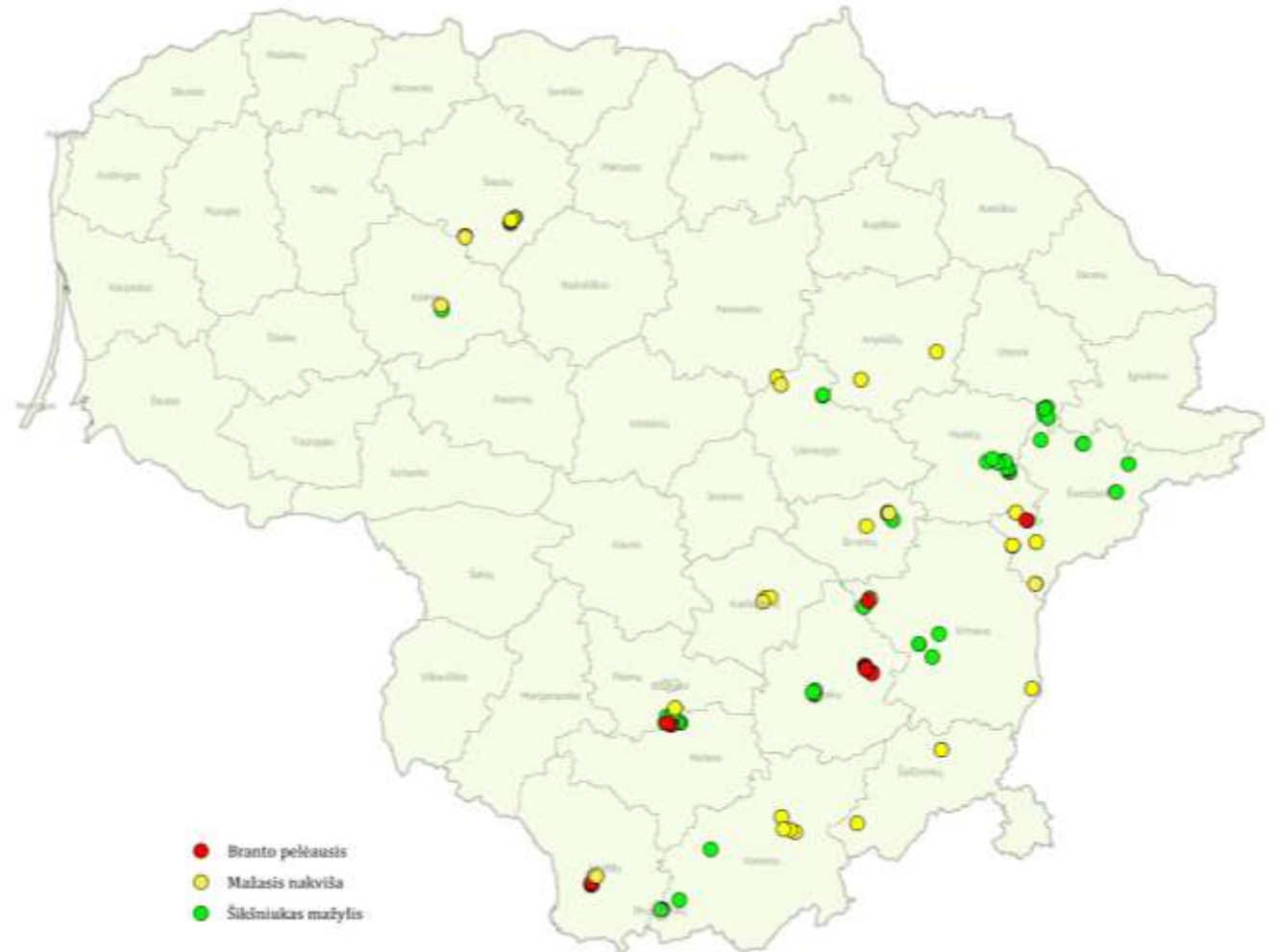
2019 m. atliktos inventorizacijos rezultatai (3)

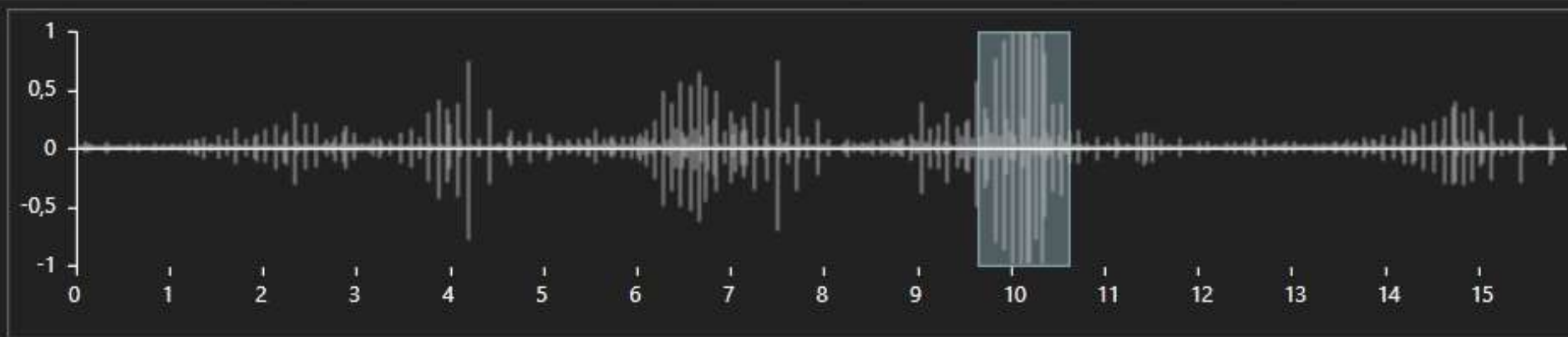
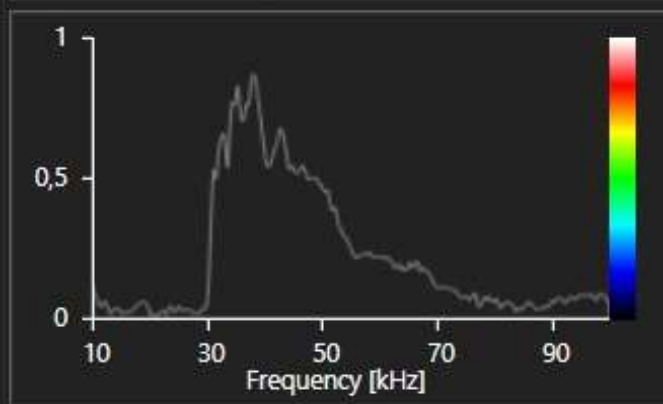
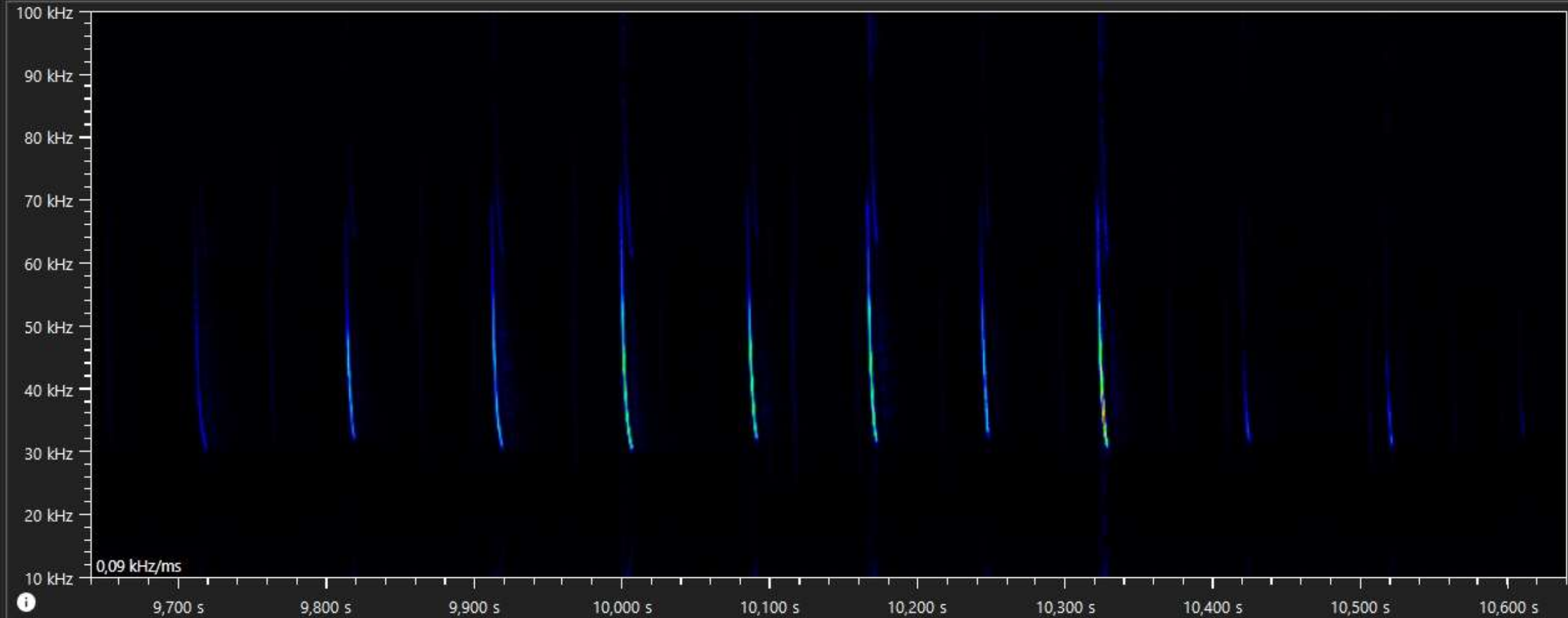
2019 m. inventorizacija vykdyta daugiausiai Lietuvos pietinėje, pietrytinėje ir rytinėje dalyse, todėl rezultatai tik preliminarūs ir neatspindi inventorizacijos tikslinių šikšnosparnių gausos ir paplitimo visoje Lietuvoje.

2019 m. atliktos inventorizacijos rezultatai* (3)

- ❖ Branto pelėausis aptiktas iš viso 8-iose vietose:
 - 3-jose šios rūšies inventorizacijai numatytose vietose;
 - 5-iose kitų rūšių inventorizacijai numatytose vietose bei papildomose tyrimų vietose.
- ❖ Mažasis nakviša aptiktas iš viso 30-yje vietų:
 - 8-iose šios rūšies inventorizacijai numatytose vietose;
 - 22-oje kitų rūšių inventorizacijai numatytoje vietose bei papildomose tyrimų vietose.
- ❖ Šikšniukas mažylis aptiktas iš viso 40-yje vietų:
 - 7-iose šios rūšies inventorizacijai numatytose vietose;
 - 33-jose kitų rūšių inventorizacijai numatytose vietose bei papildomose tyrimų vietose.

* Stebėjimų skaičius gali neženkliai padidėti atlikus tyrimų metu sukaupytų kontrolinių šikšnosparnių skleidžiamų ultragarso signalų įrašų analizę.

Apibendrinimas (1)

- ❖ Vadovaujantis inventorizacijos metodika, buvo kaupiama informacija ne tik apie tikslines, bet ir kitas šikšnosparnių rūšis. 2019 m. inventorizacija atlikta maždaug 1/3 Lietuvos teritorijos, tad po dar 2 metų bus sukaupta informacija apie šikšnosparnių rūšinę įvairovę ir santykinę gausą visoje Lietuvos teritorijoje.
- ❖ Pirmaisiais metais buvo fiksuota 13 šikšnosparnių rūšių iš 14 Lietuvoje oficialiai registruotų. Dažniausiai tyrimų vietoje buvo fiksuojama 5-7 rūšys. Išskirtine rūšių gausa išsiskyrė Punios šilas – čia buvo fiksuota 13 rūšių.
- ❖ Dažniausiai fiksuotas Natuzijaus šikšniukas – 202 kartus. Daugiau kaip 100 kartų buvo stebėti: rudasis nakviša – 189 kartus, vėlyvasis šikšnys – 167 kartus, vandeninis pelėausis – 144 kartus, šiaurinis šikšnys – 128 kartus.
- ❖ Nebuvo fiksuotas Natererio pelėausis (*Myotis nattereri*). Šios rūšies šikšnosparnių ultragarso signalai labai panašūs į vandeninio pelėausio, todėl bus atlikta kontrolinių šikšnosparnių skleidžiamų ultragarso signalų įrašų analizė.

Apibendrinimas (2)

- ❖ Branto pelėausis 2019 m. buvo fiksuotas 8-iose tyrimų vietose, iš viso 12-oje tyrimų taškų. Tai sudaro apie 1 proc. visų šikšnosparnių stebėjimų. Visais atvejais skraidymo intensyvumas buvo labai mažas.
- ❖ Mažasis nakviša 2019 m. buvo fiksuotas 30-yje tyrimų vietų, iš viso 50-yje tyrimų taškų. Tai sudaro apie 4 proc. visų šikšnosparnių stebėjimų. Tyrimų vietos atžvilgiu dažniausiai stebėti Rėkyvos ežero (Šiaulių r.) pakrantėje – 7-iose tyrimų taškuose. Intensyviausiai skraidė prie Kavarsko (Anykščių r.) užtvankos - 38 praskridimai per 10 min.
- ❖ Šikšniukas mažylis 2019 m. buvo fiksuotas 40-yje tyrimų vietų, iš viso 97-iuose tyrimų taškuose. Tai sudaro apie 8 proc. visų šikšnosparnių stebėjimų. Tyrimų vietos ir skraidymo intensyvumais išsiskyrė Užutrakio dvaro (Trakų r) teritorija. Bent kelios jų veisimosi kolonijos įsikūrusios parke šikšnosparniams iškeltuose daugiakameriuose inkiluose.

Pastebėjimai (1)

- ❖ Mažas Branto pelėausių stebėjimų skaičius ir kiekvieno iš jų metu fiksuojamas nedidelis praskridimų skaičius lyginant su tuo, kad žiemavietėse aptinkama kur kas daugiau šios rūšies šikšnosparnių, leidžia daryti prielaidą, kad Branto pelėausių stebėjimų turėtų būti daugiau, tačiau jie nefiksuojami. Tikėtina, kad to priežastis yra ta, kad Branto pelėausiai dažniai maitinasi aukštai, sukdami ratus aplink medžio viršūnę, todėl tankesniuose medynuose ultragarso detektorius nefiksuoja šios rūšies šikšnosparnių skleidžiamo ultragarso.

Taip pat yra maža tikimybė juos sugauti ir su specialiais tinklais, nes jie keliami tik iki 5 m. aukščio. Todėl, siekiant tiksliau įvertinti Branto pelėausių paplitimą Lietuvoje, yra tikslinga jam tinkamose buveinėse į iškeltus tinklus Branto pelėausius vilioti specialiu įrenginiu, skleidžiančiu šios rūšies šikšnosparnių socialinius signalus („BatLure“). Užsienio tyrėjai šį metodą naudoja ir, jų teigimu, jis pasiteisino – tikslinės rūšies šikšnosparnių sugaunama nuo kelių iki keliolikos kartų daugiau nei be šio aparato.

Pastebėjimai (2)

- ❖ Europinio plačiaausio (*Barbastella barbastellus*) stebėjimai sudaro tik 1 proc. visų šikšnosparnių stebėjimų. Šis šikšnosparnis skleidžia labai silpną ultragarso signalą, todėl detektoriumi retai fiksuojama. Rūšies buvimo faktui įrodyti rekomenduojama naudoti gaudymą specialiais tinklais.
- ❖ Taip pat labai silpną ultragarso signalą skleidžia ir rudasis ausylis (*Plecotus auritus*), todėl šios rūšies stebėjimų skaičius irgi nėra itin didelis – tik 2 proc. visų stebėjimų. Rūšies gausai vertinti rekomenduojama kelti bei tikrinti inkilus bei kaupti informaciją apie žiemojančius ausylus.
- ❖ Pastaraisiais metais dvispalvis plikšnys (*Vespertilio murinus*) yra viena iš dažniausiai miestuose žiemojančių šikšnosparnių rūšių, tačiau inventorizacijos metu jų stebėjimai sudaro tik 3 proc. visų stebėjimų. Tokį mažą skaičių galima paaiškinti tuo, kad dvispalvis plikšnys yra dažniausiai miestų su aukštais pastatais gyventojai, o tokios vietos nepatenka į kitokio tipo buveinėse gyvenančių šikšnosparnių rūšių inventorizacijai atrinktas teritorijas.
- ❖ Šikšnosparnių inventorizacijos atrinktose teritorijose metu ne visuomet gali būti fiksuota išsami teritorijos šikšnosparnių rūšinė sudėtis ir santykinė gausa. Šikšnosparnių maitinimosi vietos gali kisti priklausomai nuo meteorologinių sąlygų, tuo metu skraidančių vabzdžių rūšinės sudėties ir kt., todėl tikslinga atlikti tyrimus plačiau nei tik pasirinktoje teritorijoje.

- Ženklių reikšmės**
- Inventorizacijos teritorija
 - Šiaurinis šikšnyš
 - Vėlyvasis šikšnyš
 - Vandeninis pelėausis
 - Rudasis nakviša
 - Mažasis nakviša
 - Natūrijaus šikšniukas
 - Šikšniukas nykštukas
 - Dvispalvis plikšnyš
 - Rudasis ausylis

NATURALIT

Dėkoju už dėmesį

VSTT metodinio-analitinio centro
gamtosaugos ekspertas
Remigijus Karpuška
el. paštas: remigijus.karpuska@vstt.lt
tel.: +370 684 63709

